

СПРАВКА ЗА ВЪЗНЕСЕНСКОТО (КИЧКАСКО) СЪКРОВИЩЕ

Г. И. ШАПОВАЛОВ,

д-р I ст. на науките, директор на музея

През 1930 г. Днепропетровска историко-археологическа експедиция изследва територията, на която се планираше строителство на заводи-гиганти на Запорожкия промишлен комплекс. При обследване на Възнесенското плато (района на съвременния административен център на Запорожие), на така наречената площадка А бе открит могилник, в който влизаха 50 могили с различни размери и форми.

Могилната площ се простира от северозток на югозапад и се разделя на две групи, които се намират на разстояние 500 м една от друга. Между могилните насипи на югозападната група е открит вал с височина от 45 до 85 см. Валът образува постройка-укрепление във вид на правоъгълник с дължина 82 м и ширина 51 м. По време на разкопките на това съоръжение са намерени много фрагменти от древни съдове и конски кости. В източната част на укрепението археолозите открили разрушена кръгова площадка, покрита с камъни на площ 29 кв м. В центъра ѝ на дълбочина 2 м се намирало обгорено погребение, за което свидетелстват намерените тук обгорени човешки кости, железни стрели и камъни.

До него бил открит обект, който получил в историческата наука названието "Кичкасско" или "Възнесенско" съкровище. То представлява цилиндрична яма с дълбочина до 90 см и диаметър до 70 см. Ямата била догоре набита с голямо количество метални вещи. Отгоре на погребението били забити три саби. Сред железните вещи

на съкровището тук-там блестяло злато и сребро. Съкровището е изрязано цялото, поместено в дървен сандък, натоварено на камион и под наблюдението на въоръжена охрана превозено в Днепропетровския исторически музей. Специална комисия внимателно описала намиращите се там вещи, направила протокол и ги фотографирала.

От публикацията на В. А. Гринченко става ясно, че там се намирили 50 железни стремена, 20 железни конски юзди, токи, халки от конска сбруя и пр. Две-три двойки стремена и юзди имали сребърни и златни орнаменти. В съкровището са намерени 1500 златни вещи във вид на токи и късчета от разтопен метал с тегло повече от 1 кг и 200 г. Токите са инкрустирани със сложна ювелирна техника - зърнеста и филигранна, а някои били шампирани. Основното им предназначение е да се използват за конски и човешки украшения.

Сред всичките тези предмети са намерени златни пръстени, саби, копия, колчани, лъкове, седла и други детайли от войнишко снаряжение. По-голямата част от вещите били обгорени, а много други били почти изгорени, от които останали само парчета от сребро и злато.

От сребърните вещи най-добре е запазена една фигура на орел със змей в лапите, по всяка вероятност антична алегория на борба на открита сила и лукава хитрост. На гърдите на орела е изрязана монограма - латински кръст по краищата с букви, които образуват името ПЕТРОС. На гърба в две редици са разположени 12 топчета по 6 в

редца. Какво означават - не е известно. Изследователите считат, че сребърната птица тежи повече от 1 кг и е висока от 21 см. Навярно орелът някога се е носел на горната част на хоругвите на византийските легиони.* От фигурата на лъва, спасена от огъня останала само главата. Част от сребърните вещи са кадилница, дискози (плоски кръгли блюда, употребявани при литургия), които имали култово предназначение (уточнението мое).

Много от вещите на погребението (чрез изгаряне) не са разпознати поради това, че лошо са запазили.

Археологът В. А. Гринченко, който извърши разкопките на паметника, го датира от VIII век и прави такъв извод: "Предметите от съкровището на Възнесенското погребение, показват, че те са принадлежали не на един, а на няколко, а може би и на повече лица.

Те, безусловно, не са могли да умрат едновременно, и от нормална смърт. Причината за такава преждевременна смърт е могъл да бъде несполучлив бой, въстание във войската или някаква сериозна катастрофа, по време на която са загинали пълководци и предполагаемо количество войници. Тази катастрофа по всяка вероятност е довела до безизходно положение останалите живи и те са били принудени да изгорят, заедно с пълководците и другарите си, и такива войскови регалии като ОРЕЛА и ЛЪВА, за да не останат на враговете."

Съоръжението на валове, разположено на най-високата част на Възнесенското плато, позволявало да се контролира местността в радиус от 15 км и по мнение на В. А. Гринченко, това могло да бъде укрепление на Централен щаб на управление на войсковия отряд на славяни и хазари.

Друго мнение изказва проф. М. Милер, участник в разкопките. В 1951 г. той публикува в Канада статията "Гробът на княз Святослав". В нея докторът по история М. Милер "убедително" доказва, че погребението чрез изгаряне на Възнесенското плато в Запорожието е погребение на княз Святослав. При това той справедливо обръща внимание на изключителното му разположение, единствено по своя род, пред целия простор на Днепър от праговете на Черно море. "На това място, недалеч от Хортиция, Днепър лъкатуши и огражда от двете страни голямото и високо възвишение (Възнесенското плато) под формата на полукълбо, което се намира на левия

бряг. Започвайки от степта, тази височина се пресича от образи, които се стичат в рекичките Капустян и Кичкаска. Под височината се намира известният в историята Кичкаска или Крарийски път през Днепър. Особено значение той има през IX-X век, когато през него минавал пътя от Херсон до Киев и същото това място се кръстосвало с големия воден път "от варяги до гърци". Изключителното значение на това средище

на кръстопътища е в това, че през него са минавали най-големите търговски артерии и пътища в онова време, при Кичкаска пътя, свързващ двата бряга на Днепър, а на Хортиция при Протолчовия брод били разположени големи славянски села, чиито останки намерили и изследвали археолозите.

Височината, на чийто връх се намира площадка А - пише М. Милер - доминира над цялата тази околност. От върха на възвишението се разкрива единствена незабравима панорама на десетки километри: надолу към Хортиция и Големи Луг, нагоре - към началото на праговете, на запад - към крайните граници на степта, а под възвишението е Крарийският воден път и средището на кръстопътищата на великите пътища. И нагоре, и надолу по местността блести сребърната повърхност на Днепър, докдето поглед стига."

Считаме, че твърде интересен е изводът на Михаил Милер за отъждествяването на Кичкаска (Възнесенското) съкровище с погребението на княз Святослав, което може да се приеме за истина още и поради това, че първо - сред находките на тайнственото Кичкаска (Възнесенско) погребение-изгаряне са намерени няколко корабни гвоздеа. А това свидетелства за обред - изгаряне на кораби, който бил разпространен сред славяните в онова време. И второ, княз Святослав действително би могъл да се придвижи на кораби по Новия Днепър в района на днешната "Червена рекичка" и след като разбрал от разузнавачите си за печенежко седище на Кичкаска прерава, решил да го заобиколи на коне, както го съветвал да направи преди година Свенелд, по обикновения път през степните дерета Капустино, Кичкаска и други Това трябвало да се направи с цел да се нанесе внезапен удар на засадата, встрани от праговете, което щяло да обезпечи свободното преминаване

на флота нагоре по Днепър. Не е изключено да се е очаквало помощ - пристигане на флот от Киев в района на Крарийската переправа. Тъй като на Святослав не се удадо да премине незабелязан през степните суходоли, той, отрязан от печенежкия флот на Днепър, бил принуден да се изкачи в неголямата наблюдателна кула, която била построена от жителите на Кичкасното или Хортичко славянско селище преди сто години на изгодното стратегическо възвишение на Възнесенското плато. Вероятно именно там великият княз Святослав, заедно със своите верни воеводи и неголям отряд войници, изтощени от зимния глад, е влязъл в своя последен, неравен бой.

За пребиваването на славянски флот на левия бряг на Новия Днепър (срещу съвременния остров Ростьобин) свидетелстват събраните от автора на тези редове данни за многочислените случайни находки по дъното на реката през 1945-1952 по време на потъване на руслото на Днепър от земенарядите. Именно тогава е намерен съд, килим и сбруя: ризници, мечове, наконечници на копия и стрели от времето на Киевска Рус. Тук през 1952 г. били намерени и потънали кораби. На носа на един от тях стояла фигурка на някакво чудовище - дракон. Може би това е била последната стоянка на корабите на княз Святослав, които той не дочакал, останал завинаги на Вознесенското плато.

Онези от бойните побратими на княз Святослав, които останали живи, възможно е с жителите на близките славянски селища, да са погребали по старинен обред¹ великия княз-пълководец, като го изгорили заедно с конете и прислугата. Традиционна могила не била вдигната, защото от една страна християнството взело големи размери, като не възприемало подобни обреди и съоръжения, а от друга страна, може би самото Възнесенско плато (това чудесно място), древните са смятали естествена природна могила за името на княза. А за да отличат могилата от другите и да остане като знак за потомците, които ще помнят и може би ще търсят следите на великия княз, те наболи погребението с три саби. Макар че не е изключено това да са направили печенезите, които се страхували от княз Святослав и след неговата смърт.

В. А. Гринченко отнася княжеското погребение на Възнесенското плато към VIII в. И действително, ясно са датирани вещите, например монетите. И естествено, при това погребение на пълководеца Святослав, който от 964 г. почти не е живял в Киев, а постоянно се е намирал в задгранични походи, ту срещу хазари, ту срещу българни-

те, трудно може да се разчита да се намери някаква вещ, характерна за древноруския княз. Ще напомним, че Святослав е воювал с българите в 968 г. и като ги покорил, бил княз на техните земи няколко години в Преслав, като предизвикал с това Византия. Известно е и за това, че той получавал данъци не само от българите, но и от византийците. Така било и в 971 г., когато Святослав се отказал да превземе Цариград при сключването на мирния договор в Доростол.²

Ценните ювелирни изработки, които датират от VIII-IX столетие от съкровищниците на византийските императори или български канове, са могли да попаднат във Възнесенското погребение в качество на трофей на княз Святослав. Също така и в летописа е написано, че Святослав се е движел към праговете *"носейки богатства, които е завладял у гърците"*.

През последните години от устни съобщения на известния български популяризатор на древната история Георги Костов в България бяха публикувани статии, в които *"Възнесенското съкровище"* се отъждествява с погребението на видния в историята на България кан Аспарух. За съжаление ние нямаме тези публикации и не можем да дадем съответна оценка на тяхното научно равнище. Главният аргумент в тях е, както каза в 1993 г. Г. Костов, надписът на гърдите на сребърната фигурка на орела от съкровището който той чете не като ПЕТРОС, а като АСПОР, но всичко това естествено е твърде малко. Защото надписът ПЕТРОС е разчетен от видния санктпетербургски медиевист Л. А. Мацулевич и преведено като ПЕТРОВА, т.е. ВЕЩ НА ПЕТЪР. Във връзка с това трябва да напомним, че в 969 г. по време на войната с княз Святослав, умира българският цар Петър. Тогава защо да не допуснем, че това е била вещ от неговата съкровищница?

Само допълнително изучаване на вещите от съкровището може окончателно да отговори на съществуващите днес въпроси.

*Превод от украински
Ганна Пенева - Бесарабска*

Литература

1. Гринченко, В. А. Памятка VIII ст. кло с. Вознесенки на Запоріжжі. - Археологія - 1950, Т.3, с. 63.
2. Мыллер Михайло. Могила князя Святослава //Старожитность// "Памятки, України", 1993, Число 7/7, С. 15-18.
3. Мацулевич Л. А. Войскової знак Ув. //В.В., 1959, т. XVI, С. 183-205.